

**Oponentský posudek na doktorskou disertační práci Mgr. HELENY ZNOJEMSKÉ,
*QUOD CHRISTUS CUM HINIELDO: READINGS IN THE MANUSCRIPT CONTEXT
OF THE EXETER BOOK***

Předložená práce na první pohled zaujme značnou erudicí. Znalost veškerých dostupných pramenů a interpretací umožňuje komplexní kontextové čtení tzv. Exeterské knihy, kodexu z konce 10. století, v němž jsou na první pohled neobvyklým, někdy i nepochopitelným způsobem propojeny básně patřící do dvou základních tradic - náboženské a hrdinské poezie. Důležité je, že se toto čtení neomezuje pouze na básně obsažené v kodexu, ale že je srovnává s významnými díly zachovanými v jiných rukopisech (např. *Beowulf*, „Bitva u Maldonu“, „Fénix“). Podstatnou interpretační hodnotu mají i konfrontace anglosaské poezie s biblickými texty, zejména v případě „Poutníka“, „Mořeplavce“, „Maxim I“, „Zříceniny“ a dalších děl, a také odkazy k latinským předlohám nebo germánské mytologii. V některých případech pomáhá objasnit důležité kontextové vztahy srovnání s neliterárními uměleckými reprezentacemi, jako třeba brilantní ikonografická analýza vybraných motivů na mozaikách v kostelích a dalších církevních stavbách v Ravenně. Již z tohoto úvodu je zřejmé, že práce je důležitým příspěvkem k interpretaci anglosaské poezie v době kolem roku 1000, kdy pomalu začala ztrácet vliv světská kultura stavějící na modelech hrdinské epiky a prosazovala se nová koncepce duchovní kultury, vycházející především z benediktinského reformního hnutí. Srovnáme-li disertaci s nejčastěji citovanými články a monografiemi (Patrick W. Conner, Gillian R. Overring, Carol B. Pasternack, Fred C. Robinson), vynikne komplexnost jejího přístupu i mnohostrannost pohledu na jeden z nejdůležitějších staroanglických kodexů.

Metodologicky si práce klade několik velmi náročných úkolů. Jedním je foucaultovské studium jednotlivých diskursů, typických pro oba typy kulturní tradice (hrdinskou a křesťanskou) v rámci určité koncepce řádu světa. Dalším je objasnění struktury Exeterské knihy jako heterogenní a otevřené. A v neposlední řadě je tato otevřená struktura studována tematicky, motivicky a stylisticky jako specifická polyfonie nebo spíše dialog, jehož základní funkcí je vytvořit rámec pro koexistenci pohanských a křesťanských tradic žánrů a stylů ústní slovesnosti i duchovní literatury. Nejzajímavějším metodologickým rysem je právě důraz na konflikt mezi způsobem, jakým kodex vznikl (zde vychází autorka z Robinsonova pojetí „apozice“ a zabývá se podrobně různým způsobem přiřazování textů) a tím, jak se v něm vytvářela určitá „implicitní“ čtenářská perspektiva, založená na principu dialogu a umožňující komunikaci mezi dvěma naprosto nesourodými kulturními tradicemi.

K metodologické stránce práce lze mít několik připomínek:

1. S výjimkou začátku 3. části (kapitola 1. Existing Propositions) a občasných výkladů paleografické povahy se práce nezabývá Exeterskou knihou jako souborem textů stojících mezi dvěma „technologemi slova“ – orální a písemnou kulturou. Zde by byla užitečná především práce Waltera Onga, *Orality and Literacy* (1982), která ukazuje, jak hluboko se mění mluvená řeč, když se stává součástí psaného jazyka. Tato změna nespočívá jen v tom, že písemný projev svébytným způsobem potencuje znaky projevu ústního, ale také ve vzniku rozdílu mezi „dialektem“ a daleko bohatším „grafolektem“, tedy souborem výrazových prostředků, jež mají k dispozici uživatelé písemnictví. V konkrétním kontextu Exeterské knihy by šlo tedy o sledování rekonstrukce starší ústní slovesnosti kulturou založenou již na psaném jazyce.
2. Ke studiu heterogenosti Exeterské knihy lze přistupovat i od některých podnětů teorie struktury u Deleuze, především chápání struktury jako funkčního propojení fragmentů, propojení, které nemá hierarchickou, ale

transverzální povahu a jehož základem jsou tzv. řady a skupiny (Gilles Deleuze, *Proust a znaky*).

3. S tím souvisí i Foucaultovo pojetí „archivu“, které zdůrazňuje mj. frekvenci a distribuci jednotlivých dokumentů (nebo dokumentů téhož typu) a odlišné pojetí jejich skupin (semiotické, funkcionální, numerické). Jednotlivé „výpovědi“ jsou v této struktuře propojeny na základě „přirázování“ a „rekurence“, což jsou právě rysy, které disertace sleduje. Spíše než pojetí struktury Exeterské knihy jako jednoty dané polyfonií hlasů se tedy nabízí její chápání jako heterogenní „transformativní skupiny“. Přesto však musím konstatovat, že minuciózní rekonstrukce implicitní čtenářské perspektivy, kterou autorka podnikla ve 3. části, má, přes značnou nepřehlednost, určitou přitažlivost, protože spojuje tradiční filologické a fenomenologicko-strukturalistické přístupy s některými novějšími podněty – především se zkoumáním vztahu subverze hodnot a uchovávání řádu v pracích Stephena Greenblatta.

Jak je dostatečně vidět z jejich povahy, tyto připomínky jsou spíše návrhy dalšího rozšíření nebo většího teoretického zpracování analýz, jimž lze jinak máloco vytknout. Práce si bezpochyby zaslouží, aby vyšla knižně; za tímto účelem bude však nutno provést důkladnou jazykovou, formální i obsahovou redakci. Hlavním cílem by mělo být zpřehlednění textu, nahrazení dlouhých odstavců kratšími, tematicky pointovanými celky (včetně zavedení většího množství podkapitol) a možná i přesun části materiálových analýz, které text spíše zatěžují, do poznámek pod čarou.

Přes veškeré námitky rád konstatuji, že jde o práci značně nadprůměrnou, která je, pokud to mohu posoudit, výrazným přínosem ke studiu problematiky záznamu anglosaské ústní slovesnosti i staroanglických kodexů a to jak u nás, tak i v mezinárodním měřítku. S potěšením doporučuji práci k obhajobě.

V Praze, 18. dubna 2006

prof. PhDr. Martin Procházka, CSc.